

ПОРОДИЧНЕ КУЋЕ АРХИТЕКТЕ ЂОРЂА ТАБАКОВИЋА: ОД ТРАДИЦИОНАЛИЗМА ДО МОДЕРНИЗМА

FAMILY HOUSES OF ARCHITECT ĐORĐE TABAKOVIĆ: FROM
TRADITIONALISM TO MODERNISM

UDC: 728.3:929 Tabaković Đ.
DOI: 10.5937/FRG2502074M

Кратко саопштење (примљено: децембар 2025, прихваћено: децембар 2025)

Владимир Митровић*

У сталној потрази за пословима, већина српских међуратних архитеката радила је пројекте најразличитијих објеката, од породичних кућа и вила, вишепородичног становања, индустрије до различитих јавних здања, учешћа на бројним архитектонским конкурсима итд. Исто се односи и на ентеријере, које су углавном пројектовали сами архитекти. Архитекта Ђорђе Табаковић (1897–1971) ретко је радио планове за породичне куће, оквирно, један годишње.¹ Како је у међуратном времену његова пројектантска активност трајала релативно кратко, од 1928. до 1941. године, толико је настало и породичних кућа од којих је тек неколико преживело у оригиналном стању до данас. Тако је могуће, кроз десетак Табаковићевих породичних кућа, бар по сачуваним плановима и старим фотографијама, пратити и његову градитељску филозофију примењену на породична здања, која се креће од праћења традиционалног концепта породичне куће до, за наше прилике, прилично авангардног изгледа појединих дела. Како су инвеститори били углавном Табаковићеви пријатељи, а свакако у договору с њима, он је, бар у првим пројектантским годинама, примењивао један од два понуђена просторна и обликовна решења.

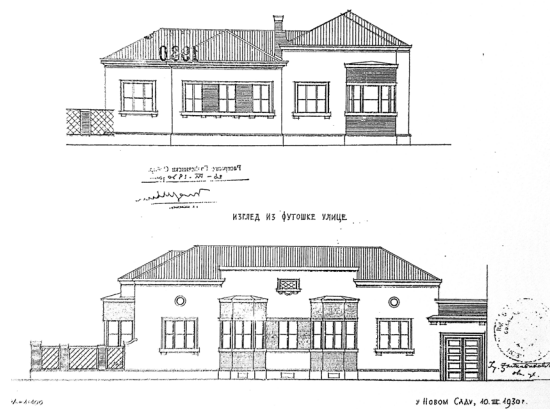
* Владимир Митровић, музејски саветник, Музеј савремене уметности Војводине, Нови Сад, Србија, vladimir.mitrovic@msuv.org,

¹ Овај прилог произашао је из ауторових вишегодишњих истраживања опуса архитекте Ђорђе Табаковића и архитектуре Новог Сада и Војводине. О опусу Ђ. Табаковића видети у: Mitrović., V. 2005. *Arhitekta Đorđe Tabaković (1897–1971)*. Petrovaradin: Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture.

Када је реч о традиционалном концепту, Табаковић се у просторним решењима ослања на затечени фонд породичних кућа панонског типа с почетка 20. века, углавном смештеним на уличним регулацијама или пак као слободностојећи објекти унутар мањих дворишних парцела. Већ на неким од привих породичних кућа што их је око 1930. године пројектовао у Новом Саду (на почетку Алмашке и Теслине улице), Табаковић показује висок степен свести о претходном градитељству, као и жељу да затечену традицију додатно обогати и осавремени. Кућа породице др Имре Вермеша на углу Теслине и Футошке улице најзначајнији је Табаковићев рани рад на којем се види нов начин просторног организовања породичног живота (сл. 1). Нешто веће квадратуре од уобичајених око стотинак квадрата, кућа Вермеша је раскошно просторно тумачење традиционалног панонског живота. Собе и дневни боравак смештени су уз улични фронт, улаз је са унутрашње терасе око које се развија и јасно зониран унутрашњи простор куће, просторна је схема коју Табаковић примењује и на својим модернистичким кућама (сл. 2). Удобности куће доприносе и савремене инсталације за воду,

Сл. 1. Кућа породице Вермеш, 1930, фотографија Ђ. Табаковић, 1931.
(извор: Документација Музеја савремене уметности Војводине – МСУВ)

Сл. 2. Кућа породице Вермеш, цртежи фасада
(извор: Документација МСУВ)

струју и грејање, као и квалитетна унутрашња столарија. Ипак, највише новости присутно је на самим фасадама, где су прозорски отвори, као некадашњи кибицфенстери, спојени и увећани до максимума што се знатно одразило на доток дневне светлости у ентеријер. Увећани прозорски отвори смештени су на плитке еркере креиране црвеном опеком, карактеристичним панонским материјалом. Њихова необична симетрија, венци и плитки украс појачавају умерену монументалност којом ова кућа зрачи. Нажалост, кућа се не користи и у лошем је стању, тако да јој прети рушење.

Као врхунац ове стилске линије Табаковићеве градитељске праксе, може се посматрати кућа породице др Стевана Ђирића у Сремским Карловцима (1938), која одише духом балканског градитељства кроз упечатљив мотив традиционалног доксата (сл. 3). Велики прозорски отвори, сложени у три осе, са клизећим жалузинама, прате унутрашњи просторни распоред (сл. 4). Кровна конструкција је такође решена у традиционалном маниру, на четири воде, покривена бибер-црепом са масивним зиданим димњацима који асоцирају на класичне балканске оцаке, или пак оне пречанске из времена барока. Традиционални концепт куће употпуњује и партерно решење дворишног простора са зиданом оградом и улазном капијом. Сличан архитектонски склоп са питеореским детаљима, реминисценцијама на традиционалну балканску архитектуру, Табаковић је користио и на стамбеној згради у Васе Стајића (1939). Оба објекта постоје и у солидном су стању.

У другом, нешто већем циклусу породичних кућа које смо означили као модернистичке, Табаковић такође поштује традиционални концепт панонске куће с почетка века, док је модернистичка естетска компонента концентрирана на фасаде, на тренутке се приближавајући градитељском минимализму. Мада је Табаковић већ почетком тридесетих година напустио фасадни украс као беспотребан и сувишан, повремено га користи у одређеним најавама, кроз венце, прозорске и таванске отворе. У новосадској средини ненавикнутој на авангардне архитектонске новости, конзервативној и малограђанској, такви пројекти нису могли проћи неопажено. Све (модернистичке) куће имају повишена приземља, па и спратно постројење, што није значајније утицало на њихове, још увек невелике, стамбене површине.

Кућа породице Петра Деђанског (1932) у Радничкој улици је својом крајње необичном, па чак и спектакуларном структуром, представљала речит пример „чисте“ архитектуре (сл. 5), а својим функцијама одражава једну врсту самодовољности, како у естетском тако и у техничком погледу – грејање, хладна и топла вода, па чак и мали теретни лифт представљали су велику новост у новосадској архитектури. Овакво револуционарно решење, посебно решење „куће без крова“, Табаковић више неће поновити на својим потоњим објектима (сл. 6).

У прилог његовој посвећености говоре и чињенице да је, као ретко када, сам Табаковић преузео предузимачке и грађевинске послове, а да је фотографија куће Деђанских била истакнута на видном месту његовог пројектног бироа. Стабилна ликовна композиција, састављена од асиметричног пуног степенишног корпуса и „шупље“ кровне терасе, редак је пример отвореног приступа индивидуалној породичној изградњи. Модерна међуратна архитектура је у својим основним постулатима подразумевала равну кровну конструкцију као пету фасадну објекта и надомештај за заузимање површине. Тумачењем специфичне кровне конструкције могло би се доћи до читавог низа занимљивих чињеница које су евентуално утицале на Табаковићеву одлуку да примени тако оригиналну и драматичну кровну завршницу која буди асоцијације на архитектуру Баухауса или пак поезију надреализма у којој се спаја неспојиво. Традиционална решења кровних конструкција била су дијаметрално супротна оваквом Табаковићевом концепту, који можемо окарактерисати као кућу без таванице и крова, кров као позоришну бину или салон на отвореном. Ипак, како изгледа, идеја о кровној тераси као позорници родила се из заједничке љубави Табаковића и Деђанског према позоришту. Кућа је преживела до данас.

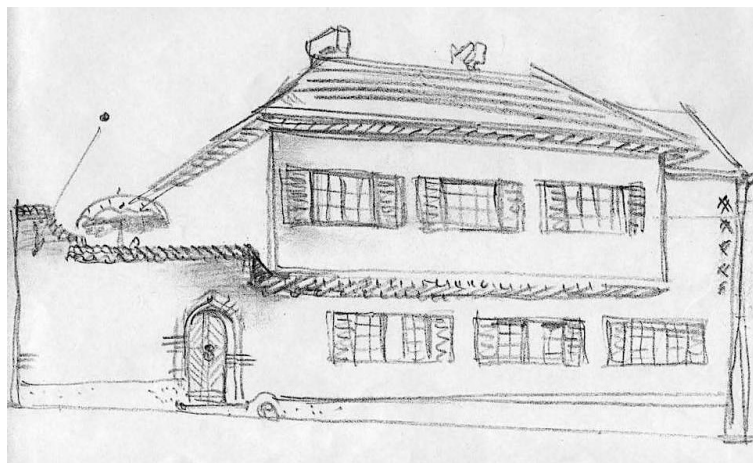
Кућа породице Антонић (1933) у Хајдук Вељковој може се везати за сличне објекте настале широм земље током прве половине тридесетих година (сл. 7). Њена геометријска форма, наглашених улазних и дворишних партија, са масивним полукружним еркером терасе, била је ипак новост за новосадску архитектуру тога времена. Мада релативно малих димензија, вила показује сву Табаковићеву умешност и посвећеност сваком архитектонском задатку. Динамична основа, појачана умањеном, стереометријском конфигурацијом и третманом фасадних платана указује на бројне узоре што их је архитекта уградио у морфологију ове виле. Табаковић се у овом пројекту, несумњиво у договору са инвеститором, највише приближава

кући као пољу чисте практичности. Уз ову вилу се може придодати мисао Миса ван дер Роа да је архитектура реалан и објективан израз унутрашње структуре простора, конструкције и духа времена у којем је настала. Крајем деведесетих година, кућа је услед доградње и великих адаптација у знатној мери изгубила првобитни изглед класичног дела модерне архитектуре породичних здања.

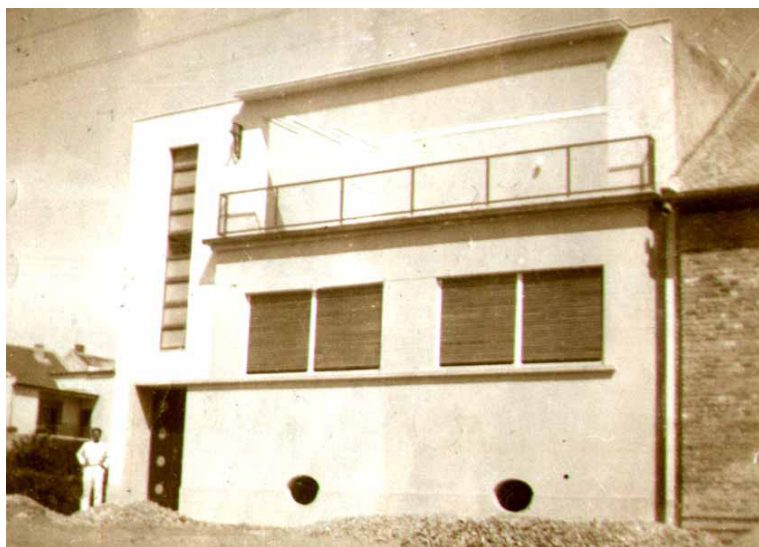
Кућа породице Рак (1936), смештена на углу Радничке и Стражиловске улице, један је од најоригиналнијих Табаковићевих пројеката породичних кућа и на њој је аутор показао своје уметничко надахнуће сведеном модернистичком естетиком, која је у међуратном периоду била карактеристична за Корбизјеа и архитекте блиске Баухаусу (сл. 8). Потпуно одсуство фасадног украса у било којој варијанти, равна кровна конструкција, минимализам у концепту фасада и распоред унутрашњег простора, чине ову кућу једним од радикалних примера модерне архитектуре у српском грађитељству између два светска рата. Данашње стање, услед пробијања нових отвора и бројних надоградњи које су загушиле дворишни простор и непосредну околину, као и значајна денивелација улица, представља тек далеког рођака Табаковићеве грађитељске уметности у којој су примењени сви савремени обрасци изградње, од техничке опреме саме куће до карактеристичног и прочишћеног ликовног израза. Кућа породице Рак, као и кућа Деђанских у непосредној близини, у време када су подигнуте, биле су права архитектонска атракција у новосадској провинцијској средини у којој је модерна архитектура имала плитке корене. И поред чињенице да је Табаковић често понављао неке концепције својих претходних објеката, радикални архитектонски израз примењен на овим кућама више није никада поновљен, вероватно због њиховог наглашеног уметничког и ликовног изгледа за чије понављање више није било довољно заинтересованих и посвећених инвеститора.

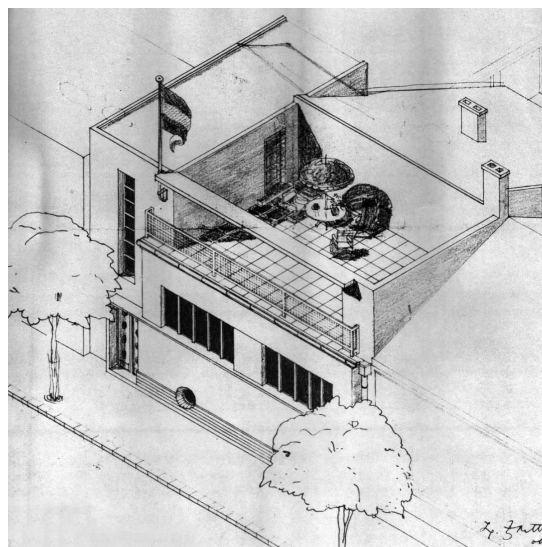
Сл. 3. Кућа породице Ћирић, Сремски Карловци, 1938. (фотографија: В. Митровић, 1992)

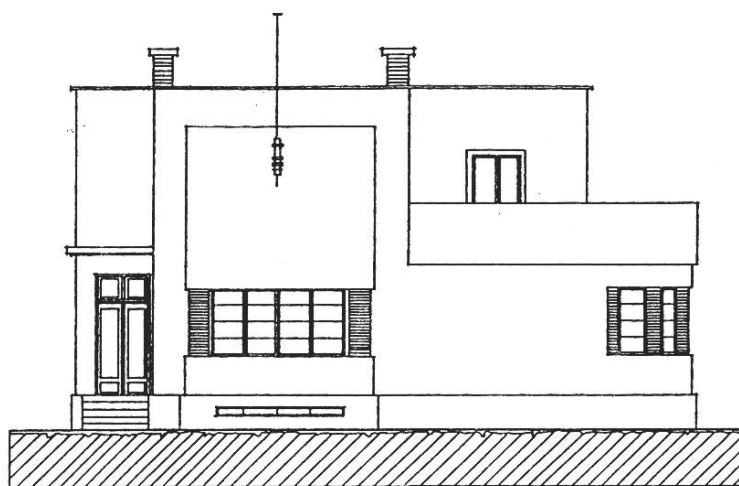
Сл. 4. Кућа породице Ћирић, цртеж фасаде (извор: Документација МСУВ)

Сл. 5. Кућа породице Деђански, фотографија Иван Табаковић, 1934.
(извор: Документација МСУВ)

Сл. 6. Кућа породице Деђански, 1934, аксонометријски цртеж (извор: Документација МСУВ)

Сл. 7. Кућа породице Антонић, 1933, цртеж фасаде
(извор: Документација МСУВ)

Сл. 8. Кућа породице Рак, 1936.
(фотографија: В. Митровић, 1992)